Posudek diplomové práce

Autorka práce: Bc. Michaela Vašinová

Název práce: Sídliště kultury s vypíchanou keramikou v Kolíně-Hlubokém Dole

Autor posudku: Jaroslav Řídký, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v.v.i.

Tématem diplomové práce Michaely Vašinové je zpracování plochy označené č. VII u obce Hluboký Důl (okr. Kolín), prozkoumané během záchranného archeologického výzkumu před výstavbou silničního obchvatu Kolína 2008-2010. Diplomová práce je rozdělena do 17 kapitol vlastního textu, kap. 18 je seznamem použité literatury a kap. 19 seznamem příloh.

V kapitole 2 autorka nejprve vytyčila cíle své práce. Zaměřila se na zahloubené objekty z období kultury s vypíchanou keramikou (dále STK), včetně části odkrytého rondelu. Hned v úvodu lze podotknout, že se jedná o první souvislejší informace o nálezech z uvedeného období z plochy VII. Za cíle práce označila autorka: 1) vyhodnocení materiálu; 2) dataci; 3) zasazení lokality do širšího kontextu; 4) interpretaci. Posledním bodem měla zřejmě na mysli celkovou interpretaci chronologického a stavebního vývoje sídliště a objektů.

Plochu VII před zpracováním rozdělila autorka na tři části – příkop rondelu, vybrané zahloubené objekty (uvnitř prostoru objektu) a obj. č. 1184, který je v JV části v superpozici s rondelem. Na s. 11-12 je stručně nastíněna metodika zpracování keramiky, která vychází z bylanské metodiky. Zde jen několik poznámek:

Statistické vyhodnocení nebylo realizováno v programu Statistica, ale v PASW Statistic 18. Dále je uvedeno, že nebyla sledována keramická hmota. Jak ale autorka rozděluje tzv. jemné a hrubé zboží? Kritériem pro základní rozdělení keramických pozůstatků z období neolitu je právě složení keramické hmoty! Tzv. hmoždířovité tvary nepatří do kategorie hrubého zboží, jak autorka uvádí, ale jsou typickým tvarem jemného zboží pro mladší chronologický stupeň STK. Další výhradu lze mít ke sloučení plastické výzdoby a tzv. technických zařízení. Jakkoli lze diskutovat o původním významu těchto prvků na keramice, během zpracování neolitické keramiky jsou plastická výzdoba a technická zařízení striktně rozdělovány. Technická zařízení sloužila především k manipulaci s nádobami, či k jejich fixaci, například k zavěšení. Plastická výzdoba (např. plastická lišta) sice může imitovat například původní ovazování nádob, nesloužila však k manipulaci s nádobami.

Na s. 15 autorka uvádí, že keramika STK byla zachycena v 65 objektech, do analýzy bylo v diplomové práci využito celkem 32 objektů. Jednalo se o specifickou skupinu objektů uvnitř příkopem ohrazeného areálu, což je vzhledem k velkému množství movitého materiálu odůvodnitelné. Pro pochopení stavebního a chronologického vývoje lokality je tento krok logický a klíčový. Zbylých 33 objektů autorka prošla jen kvůli doplnění celkového obrázku o lokalitě a tyto objekty jsou ponechány k dalšímu zpracování někdy v budoucnosti. Důležité je v této fázi zjištění, že sídelní areál STK pokračuje SZ směrem od rondelu.

Kapitola 7 o archeologických výzkumech v Kolíně a okolí by mohla být podrobněji rozepsána, strukturována a hlavně opatřena obrazovou přílohou. Je na ní znát, že byla rychle sepsána.

Na s. 20-21 v kapitole 8 popsala autorka objekty, které bylo možné spojit do konstrukčních prvků rondelu, a uvedla informace k původním rozměrům pozůstatků rondelu.

Kapitola 8.3 je věnována rozboru keramiky z příkopu rondelu. Z výplně příkopu rondelu se podařilo získat 735 fragmentů keramiky (19,43 kg), jež bylo možné spojit do 464 tzv. jedinců. Tvarově bylo možné určit 66 jedinců (14 %). Tak jako na všech dosud zpracovaných lokalitách z období mladšího stupně STK převažují miskovité tvary (23; 35 %), následovány pohárovitými, hruškovitými, kotlovitými (hrubé zboží), hrncovitými (hrubé zboží) a jedním polokulovitým tvarem. U grafu na obr. 5 bych doporučoval uvést, co zobrazuje osa Y – celkové množství, relativní četnost?? Popisky by byly zapotřebí i u grafu na obr. 6. – techniky vpichu. Techniky vpichu v zásadě odpovídají období mladšího chronologického stupně STK – převažují velký dvojpich a trojvpich, absolutně chybí vpichy - brázděný, rössenský a překvapivě i tremolový vpich.

Zajímavé je srovnání s lokalitou v Praze-Ruzyni v kapitole 8.4, zpracované v jiné diplomové práci T. Blažkovou (2013). V této kapitole bych však očekával nějakou hlubší interpretaci vyplývající ze srovnání obou rondelů. Například tvarové zastoupení nádob je na obou lokalitách velmi podobné. Tvary pohárovité a miskovité (zejména s profilací s vyhnutým okrajem a lomenou výdutí) se často během zpracování zaměňují. Proto si myslím, že co se týká určitelných keramických tvarů, jsou obě lokality téměř shodné. Výzdobně se liší pouze ve výskytu tremolového a rössenského vpichu. I v Praze-Ruzyni je však jejich zastoupení dosti nízké.

Pro sledování fragmentizace keramiky (kap. 8.5; str. 28-32) vybrala autorka segmenty příkopu, označené, jako 1188 (SZ strana), 1180 a 1213 (na J straně se zachyceným vstupem). Bylo by dobré uvést, co ji k tomuto výběru vedlo. Například vyšší množství nálezů v těchto segmentech příkopu? Možnost srovnání několika různě orientovaných částí příkopu, např. SZ směrem k sídlištním objektům?

Proč autorka rozdělila keramické fragmenty dle velikosti do 4 kategorií a podle jakých kritérií? Bylo to na základě mediánu, průměrné délky střepů? Ke grafům na obr. 9 by bylo dobré přidat tabulky s konkrétními daty – min. velikost, max. velikost, průměrná velikost, medián pro každý objekt a celkové srovnání všech keramických fragmentů ve všech uvedených kategoriích. U shrnutí bych znovu očekával nějakou hlubší interpretaci zjištěných výsledků. Je například možné, že výskyt vyššího množství keramiky v segmentu 1188, navíc s ostrými hranami, odpovídá přítomnosti sídliště, reprezentovaného sídlištními jamami v SZ části plochy VII?

Od strany 33 se autorka zabývá ostatními sídlištními objekty, jež vybrala pro analýzu. Autorka je rozdělila podle tvarů půdorysů a rozměrů a následně provedla vyhodnocení keramického materiálu z jejich výplní. Jednalo se o 3487 fragmentů (hmotnost 50,802 kg), které rozdělila do 1179 jedinců. V této části uvedla objekt s nejvyšším počtem jedinců (obj. 1204; 913 fragmentů; 238 jedinců; 13,789 kg) a s nejnižším počtem jedinců (obj. 1206; 2 jedinci; 0,048 kg). Absolutně však chybí další údaje o průměrném zastoupení jedinců ve vybrané skupině objektů, o průměrném zastoupení zdobených jedinců, či hodnoty těchto kategorií v mediánech. Autorka uchopila soubor keramických nálezů z vybrané části sídliště jako celek a provedla jeho celkové datování. Podle sdělení autorky se oproti příkopu rondelu v sídlištních objektech objevují techniky tremolo a rytá (typická pro tzv. hmoždířovité nádoby). Není možné, že by výskyt tohoto typu výzdoby mohl odrážet a potvrzovat chronologickou nesoučasnost objektů a příkopu rondelu?

V kapitole 9.2 provedla autorka důležité vyhodnocení superpozic. Zajímavé je zjištění, že příkop (označen zde jako 1245) byl porušen obj. 1226 a že tedy využívání této plochy pokračovalo v neolitu i po zaplnění příkopu rondelu.

V kapitole 9.3 bylo opět provedeno srovnání s další lokalitou z období STK – tentokrát se jednalo o Kněžívku v okr. Praha-západ. Znovu zde však chybí nějaké zdůvodnění, proč zrovna s touto lokalitou. A k čemu vlastně srovnání těchto lokalit vedlo?

V kapitole 10 věnovala autorka zvláštní pozornost obj. 1184. Tento značně rozlehlý objekt (36 x 16 m) o max. hloubce do 1,34 m, byl v superpozici s příkopem rondelu a obsahoval velké množství rozmanitých nálezů. Objekt byl zkoumán systémem čtverců po 2 m. Jižní část objektu byla rovněž prozkoumána v systému čtvercové sítě o straně čtverce 2 m. V místech superpozice s příkopem byly nálezy z výplní obou kontaktních objektů rozděleny, což je důležité pro analýzu chronologického vztahu. Během studia dokumentace se ukázalo, že obj. 1184 je zřejmě soujámím z několika horizontů. Z celé prokopané části obj. 1184 pochází 1714 fragmentů keramiky z 846 jedinců (31,12 kg). Tvary nádob a výzdoba jsou podobné, jako u souborů z ostatních objektů z prostoru uvnitř rondelu, včetně tremolové výzdoby. Navíc se zde vyskytuje jeden přesekávaný okraj, mladší chronologický znak. V závěru kapitoly není bohužel nikde uvedena interpretace chronologie obj. 1184, příkopu rondelu a zásobní jámy, odhalené v prostoru obj. 1184. Až v kap. 14. 3 na str. 52 se dozvíme, že příkop rondelu je zřejmě mladší než obj. 1184. Co to tedy pro chronologický vývoj sídliště znamená?

Artefakty z kategorie štípané kamenné industrie (dále ŠI) byly zpracovány společně s doc. M. Popelkou. Výskyt 173 kusů ŠI není úplně nezanedbatelné množství, navíc se jedná jen o zhruba polovinu sídlištních objektů z celé plochy VII. Soubor ŠI z plochy VII bude tedy poměrně rozsáhlý. Nejvyšší počet ŠI pochází z megaobjektu 1184 (celkem 63 ks). V souboru dominují úštěpy a vyskytují se zde jádra (7 ks), do značné míry vytěžená. Zajímavý je relativně vysoký výskyt bavorských surovin (16 ks deskovité formy), dále silicitů krakovsko-čenstochovské jury (9 ks) a dvou obsidiánových artefaktů. Výskyt 30 retušovaných artefaktů je vcelku běžný, překvapivý je početný výskyt artefaktů s tzv. křemičitým leskem (25 ks).

Do kategorie broušené industrie bylo zahrnuto 29 kusů artefaktů. V objektech se vyskytovaly všechny základní typy nástrojů (v různých stádiích zachování), vývrtek, polotovar (v obj. 1184). Zajímavý je poměrně vysoký výskyt vrtaných nástrojů.

Mlecí nástroje se vyskytovaly v mírně vyšším počtu, než je na neolitických sídlištích obvyklé (20 ks). Klasicky převažovaly běhouny nad ležáky. Jen jeden ležák byl kompletní. Na lokalitě byly také běžné valounové otloukače, brousky.

Kosterní zvířecí pozůstatky a mazanice nebyly prozatím zpracovány. Jedná se o nálezy, které vyžadují užší specializaci a určité finanční prostředky.

V kapitole 15 autorka práce shrnula výsledky datace keramiky a morfometrický rozbor zahloubených objektů s konstatováním, že všechny objekty, včetně příkopu rondelu, lze zařadit do STK IVa. Ve střepovém materiálu není podrobnější rozdělení většinou možné. Za nejmladší chronologický prvek lze označit přesekávaný okraj z obj. 1184. Pokud je obj. 1226 skutečně mladší než příkop rondelu, zdá se, že osídlení lokality pokračovalo i po zániku rondelu. To je podle mého názoru jedno

z nejdůležitějších zjištění autorky. Souhlasím rovněž s tvrzením autorky, že objekty uvnitř rondelu by mohly být zhruba současné až se zánikem příkopu rondelu, kdy už nebyl rondel využíván k primárnímu účelu (s. 59). Tomu by odpovídala keramika z objektů, na které byl zachycen tremolový vpich a rytá výzdoba. Tyto prvky se ve výplni příkopu rondelu nevyskytují.

V kapitole 16 autorka shrnuje keramické a další nálezy, které lze označit za importy. Je otázkou, do jaké míry je možné tyto artefakty spojit s budováním rondelů v první polovině 5 tis. př. n. l. Na lokalitě se vyskytly suroviny kamenných nástrojů z různých geografických oblastí - JZ (Bavorsko), S (metabazity, zřejmě Pojizeří), ze SV (silicity z Polska) a z JV (zřejmě keramika z prostředí MMK). S autorkou diplomové práce, ale i např. s M. Zápotockou či s dalšími badateli, se rozcházím v názoru, že uvedené nálezy přímo dokládají příchod nového obyvatelstva do Čech, navíc ve spojení se šířením rondelů. Tyto skupiny by měly podle názoru některých odborníků uvést stavbu rondelů z prostředí LgK do dalších kulturně/geografických oblastí. Domnívám se, že tento pozitivistický přístup nelze opřít o žádný přímý důkaz, například o stratigrafii či absolutní dataci a uvedenou interpretaci je třeba brát za jednu z více možností. Archeologické prameny v tomto ohledu naráží na své limity.

Co se týká doprovodných tabulek, chybí v práci některá data, která by doplnila statistický rozbor fragmentizace keramických fragmentů. Obrazové přílohy jsou názorné, ale bohužel někdy obtížně čitelné a horší kvality. Týká se to zejména plánků lokality. Naopak oceňuji kvalitní kresebnou dokumentaci keramických nálezů.

Na závěr hodnocení práce lze shrnout, že M. Vašinová přistupovala k řešení zvolené problematiky logicky a systematicky. Na ploše VII vybrala klíčové nálezové situace, důležité pro zdárné pochopení stavebního a chronologického vývoje lokality, a postupně zpracovala některé typy artefaktů, důležité pro dataci či pochopení tzv. formativních procesů na lokalitě. Na práci je znát, že sběr dat, jejich hodnocení a dokumentace nálezů probíhaly po delší časové období. Je zapotřebí dodat, že lokalita nebyla před začátkem zpracování připravena do podoby nálezové zprávy. Autorka musela nejprve shromáždit veškerou dokumentaci, seznamy, nálezy. Následně M. Vašinová prokázala, že přes některé výše uvedené výhrady je schopna zdárně vyhodnotit poměrně rozsáhlý nálezový soubor a získané výsledky nějakým způsobem interpretovat. Jedná se o první ucelené zpracování nálezů z období neolitu z plochy VII. Diplomovou práci M. Vašinové doporučuji k obhajobě.

V Praze 12. 5. 2015 Mgr. Jaroslav Řídký, Ph.D.